

IFRS 9 FİNANSAL ARAÇLAR STANDARDINA GÖRE FİNANSAL VARLIKLARIN SINIFLANDIRILMASI VE SINIFLANDIRMADA KULLANILAN TESTLER / KRİTERLER*

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Maşuk FİDAN**

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Mart 2018; 20(1); 1-27

ÖZ

1

IFRS 9 Finansal Araçlar standardının tamamlanmış versiyonu Temmuz 2014 ayında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (The International Accounting Standards Board - IASB) tarafından kabul edilip yayımlanmıştır. Standart, işletmenin kullandığı iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özelliklerini dikkate alarak; finansal varlıkları itfa edilmiş maliyeti üzerinden, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak veya gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırmaktadır. Çalışmamızda, standardın getirdiği kriterlerin/testlerin sınıflandırmada nasıl kullanılacağı ve sınıflandırmanın finansal tablolar üzerindeki etkileri uygulama örnekleri üzerinden açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Araçlar, Finansal Varlık Sınıflandırması.

JEL Sınıflandırması: M40, M41.

CLASSIFICATION AND THE TESTS/ MODELS USED TO CLASSIFY FINANCIAL ASSETS UNDER IFRS 9 FINANCIAL INSTRUMENTS STANDARD

ABSTRACT

The completed version of *IFRS 9 Financial Instruments* was issued by the International Accounting Standards Board (IASB) in July 2014. Based on the entity's business model for managing the financial assets and the contractual cash flow characteristics of the financial assets, financial assets are classified at amortized cost, fair value through other comprehensive income or fair value through profit or loss. In this paper, it explains how to use the criteria to classify the financial assets and the impact of this classification on financial tables through illustrative examples.

Keywords: Financial Instruments, Classification of Financial Assets.

JEL Classification: M40, M41

* Makale gönderim tarihi: 10.07.2017; kabul tarihi: 27.01.2018.

** Nişantaşı Üniversitesi, orcid.org/0000-0002-4341-943X, mehmet.fidan@navala.com.tr,

1. GİRİŞ

IFRS 9 Finansal Araçlar standardının tamamlanmış versiyonu Temmuz 2014 ayında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (The International Accounting Standards Board - IASB) tarafından yayımlanmıştır (IFRS Foundation, 2016, A329). IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardının Türkiye’de uygulanacak versiyonu, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (KGK) tarafından kabul edilmiş ve TFRS 9 Finansal Araçlar (2017 Sürüm) adıyla, 01.01.2018 tarihinde ve sonrasında başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere 19.01.2017 tarih ve 29953 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Türkiye’de bağımsız denetime tabi olup, tam set TFRS/IFRS uygulamayan işletmeler için, 29 Temmuz 2017 tarih ve 30138 sayılı Mükerrer Resmi Gazetede, Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) adı ile bir standart yayımlanmıştır. BOBİ FRS’nin finansal varlık sınıflandırılması, IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardının finansal varlık sınıflandırılmasından farklılıklar arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, IFRS 9 Finansal Araçlar standardına göre finansal varlıkların sınıflandırılması ve bu sınıflandırmanın finansal tablolar üzerindeki etkisini incelemek olduğundan BOBİ FRS’nin finansal varlıkların sınıflandırılması konusu ayrıca incelenmemekle birlikte ilgili bölümde kısaca değinilmiştir.

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardı, finansal varlıklarının sınıflandırmasında, IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebe ve Ölçme standardı ve IFRS 9 Finansal Araçlar (2009 ve 2010 Sürümleri) standartlarından farklı bir sınıflandırmaya gitmiştir. IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardında yapılan bu yeni sınıflandırmada, finansal varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özellikleri dikkate alınarak; finansal varlıklar,

- a. İtfa edilmiş maliyeti üzerinden,
- b. Gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak,
- c. Gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak

sınıflandırılmakta ve ölçülmektedir (IFRS 9: 4.1.1 – 4.1.5). Bu çalışmada, önce finansal varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özellikleri konusu açıklanacak, daha sonra her bir sınıflandırma için bu kriterlerin nasıl uygulanacağı örnekler üzerinde açıklanacaktır.

2. FİNANSAL VARLIKLAR

Finansal varlıklar; nakit, nakit akışı veya başka bir finansal varlığın edinimini sağlayan sözleşmeye dayalı bir hak veya başka bir işletmenin finansal varlıkları ile değiştirme hakkını sağlayan sözleşmeye dayalı bir hak veya başka bir işletmenin öz kaynağa dayalı finansal aracı şeklinde tanımlanabilir (Ramirez 2015, 2).

Tanımdan da anlaşılacağı gibi; nakit, ticari alacaklar, verilen krediler, borçlanma araçları ve özkaynağa dayalı araçlar finansal varlık olabilmektedir. Türev ürünlerin bir kısmının başlangıç değeri sıfır olsa ve başlangıçta finansal tablolara aktarılmasına gerek olmasa dahi (Ramirez, 2015, 136), daha sonraki dönemlerde finansal varlık değerinde meydana gelen değişimler, finansal varlık tanımına uymak kaydı ile finansal varlık olarak finansal tablolarda sunulması gerekir (Ramirez 2015, 136).

Finansal araçlar ile ilgili düzenlemeler, IFRS 7 Finansal Araçlar- Açıklamalar, IFRS 9 Finansal Araçlar, IAS 32 Finansal Araçlar - Sunum ve IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme standartlarında yapılmıştır. IFRS 9 Finansal Araçlar(2014) standardında, finansal varlıklara ilişkin herhangi bir tanım mevcut değildir. IAS 32 Finansal Araçlar: Sunum standardı ise bir tanım yapmak yerine finansal varlıkları sayarak belirtmiştir. Buna göre, aşağıda sayılanlar finansal varlık olarak kabul edilmektedir (IAS 32, 11; Özerhan ve Yanık 2010, 165).

- a. Nakit.
- b. Başka bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlar: Adi ve imtiyazlı hisse senetleri gibi.
- c. Başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık alma hakkı veya potansiyel bir hakkı veren sözleşmeler: Ticari alacaklar, banka mevduatları, bankalar açısından krediler, tahviller gibi finansal araçlar.
- d. İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek ya da ödenebilecek olan ve işletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını almak zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme veya işletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme: Forward, swap, opsiyon gibi finansal türevler.

Yukarıda belirtilen finansal araçların finansal varlık olarak kabul edilebilmesi için, Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçevenin varlık tanımındaki unsurları da taşıması gerekir (Kavramsal Çerçeve: 4.4/a).

3. IFRS 9 FİNANSAL ARAÇLAR STANDARDINA GÖRE FİNANSAL VARLIKLARIN SINIFLANDIRILMASINDA KULLANILAN MODELLER

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardında, finansal varlıkların sınıflandırılması aşağıda yer alan kriterler esas alınarak belirlenmektedir (IFRS 9: 4.1.1):

- a. Finansal varlıkların yönetimi için işletmenin esas aldığı iş modeli
- b. Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özellikleri

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardı ile getirilen ve yukarıda belirtilen kriterler, IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardının yerini aldığı/alacağı IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebe ve Ölçme standardının finansal varlıkların sınıflandırmasındaki karmaşık yapıyı ve zorlukları ortadan kaldırmıştır (IFRS 9: BC4.2).

Yukarıda belirtilen kriterlerin aynı anda mı, yoksa sırayla mı uygulanacağı konusu, IASB tarafından tartışılmış ve işletmenin iş modelinin öncelikle dikkate alınacağı, finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özelliklerinin ise daha sonra dikkate alınacağı kabul edilmiştir (IFRS 9: BC4.14). Ancak, hangi kriterin öncelikle uygulandığının sınıflandırma üzerinde etkisi bulunmamaktadır (KPMG 2014, 12). Sınıflandırma için önemli olan husus, her iki kriterin de aynı anda bulunmasıdır.

3.1. İşletmenin İş Modeli

İşletme, edindiği finansal varlıklarından bir nakit girişi beklemektedir. İşletmenin iş modeli, beklediği nakit girişinin sağlanması amacıyla finansal varlıkların nasıl yönetildiği ile ilgilidir (IFRS 9: B41.2A). Finansal varlıkların sınıflandırılmasında, işletmenin finansal varlıklarından elde etmeyi beklediği nakit girişinin vadesindeki tahsilattan mı, finansal varlıkların satışından mı yoksa her ikisinden mi kaynaklanacağını belirleyen husus, işletmenin iş modelidir (IFRS 9: B41.2A). İşletmenin kullanabileceği söz konusu iş modelleri aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

3.1.1. Finansal Varlığın Sözleşmeye Bağlı Nakit Akışlarını Tahsil Etmek Amacıyla Elde Tutulması (The hold-to-collect business model)

İşletme, edindiği finansal varlığı, vadesine kadar elde tutarak, sözleşmeye bağlı nakdi (anapara ve faizler) tahsil ederek nakit girişi sağlamayı bir iş modeli olarak benimsemiş olabilir. İşletmenin iş modeli, yönetimin bireysel bir finansal varlığa değil ve fakat finansal varlık grubunun bütününe ilişkin modeli esas alınarak belirlenmektedir (IFRS 9: B4.1.1). Başka bir ifade ile işletmenin iş modeli belirli bir amaca ulaşılması için finansal varlık gruplarının birlikte nasıl yönetildiğini gösteren bir düzeyde belirlenir (Özerhan ve Aslan 2016, 577). İşletmenin iş modeli gözlemlenebilen bir olgu olup, özellikle finansal varlıkların performanslarının kilit yöneticilere nasıl raporlandığı ile belirlenebilir (IFRS 9: B4.1.B; IFRS 9: BC4.20).

Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutulmasını amaçlayan iş modeli, işletmenin elde ettiği varlıkları mutlak anlamda vadeye kadar elde tutulmasını gerektirmemektedir. Aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı, finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutulan finansal varlıkların tamamen veya kısmen satılması/elden çıkarılması halinde dahi işletmenin iş modeli değişmeyecektir (BDO International, 2016, s. 10-11; IFRS 9: B4.1.3, IFRS 9: B4.1.3A, IFRS 9: B4.1.3B; IFRS 9: BC4.141):

- Vadesine kısa süre kalan finansal varlıkların elden çıkarılması.
- Tahmin edilmeyen bir likidite ihtiyacını karşılamak için finansal varlıkların satışı.
- Vergi kanunlarındaki değişikliklerden kaynaklanan nedenlerden dolayı, finansal varlıkların nakde tahvil edilmesi.
- Şirket birleşmeleri veya önemli yeniden yapılandırmalar sonucunda finansal varlıkların bilanço dışına çıkarılması.
- Finansal varlığın tahsilat endişesi nedeniyle finansal varlık azaltımı,
- Kredi yoğunlaşma riskini yönetmek amacıyla yapılan finansal varlıkların bir kısmının yeni varlıklar ile değiştirilmesi veya nakde çevrilmesi.

Örnek 1:

XYZ Dahili ve Harici Ticaret A.Ş. ve ZYX Dahili ve Harici Ticaret A.Ş.'ler mallarını üçer aylık vadeli çek karşılığı satmaktadırlar. XYZ Dahili ve Harici Ticaret A.Ş. alınan çekleri bekletmeksizin X Faktoring Hizmetleri A.Ş.'ye göndererek nakde tahvil etmekte, ZYX Dahili ve Harici Ticaret A.Ş. ise çekleri vadesinde tahsil etmektedir.

XYZ Dahili ve Harici Ticaret A.Ş.'nin iş modeli; finansal varlığı sözleşmeye dayalı nakit akışlarını tahsil etme amacıyla edinmediğinden dolayı, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini amaçlayan bir iş modeli olarak kabul etmek mümkün değildir. ZYX Dahili ve Harici Ticaret A.Ş. ise; edindiği finansal varlıkları ömrü boyunca oluşacak sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili amacıyla elde tuttuğu için, finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutulan iş modeli olarak kabul edilmesi gerekir. Ayrıca; ZYX Dahili ve Harici Ticaret A.Ş.'nin finansal varlığın vadesine çok kısa bir süre kala, bu finansal varlıkları iskonto ettirmesi veya satması halinde dahi finansal varlığın iş modeli niteliğini değiştirmeyecektir.

3.1.2. Finansal Varlıkların Sözleşmeye Bağlı Nakit Akışlarının Tahsil Edilmesini ve Satılmasını Amaçlayan İş Modeli (The hold-to-collect and sell business model)

İşletme finansal varlıklarını, hem sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini hem de finansal varlıkların satılmasını amaçlayan bir iş modeli kapsamında portföyünde tutabilir (IFRS 9: B4.4A). Bu tür bir iş modelinin amacı, kısa süreli likidite ihtiyaçlarını yönetmek, finansal varlıklardan paranın zaman değerinden yararlanarak bir faiz getirisi elde etmek veya aktif pasif vade uyumunu sağlamak olabilir (IFRS 9: B4.4A). Bu model, IFRS 9 Finansal Araçlar standardının daha önceki sürümlerinde (2009 ve 2010 Sürümleri) olmayan ve IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) sürümünde olan bir iş modelidir.

Örnek 2: (BDO International 2016, 19'dan uyarlanmıştır)

NVL Holding Ticaret A.Ş.; iştiraklerden birini 100.000.000,00 TL'ye satmıştır. Gelecekte karlı yatırım alanı buluncaya kadar elde edilen nakitten faiz geliri elde etmek ve istenildiğinde nakde tahvili kolay olan bir finansal araçta değerlendirmek istemektedir. Bu amaçla 5 yıl vadeli T.C. Hazinesi'nin ihraç etmiş olduğu tahvili satın almıştır. İşletmenin karlı bir yatırım için, portföyündeki finansal varlığı nakde tahvil etmemesi halinde ise vadeye kadar beklenecek ve nakit girişleri bu iş modeli ile tahsil edecektir.

Örnekteki finansal varlık, vadesinden önce satılma ihtimali olduğundan ve sadece sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili amacıyla elde tutulmadığı için, finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutulması iş modeli kriterini karşılamayacak ve dolayısıyla finansal varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini ve satılmasını amaçlayan iş modeli kapsamında değerlendirilecektir.

3.1.3. Diğer İş Modelleri

Finansal varlıkların, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini amaçlayan bir iş modeli ya da sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini ve finansal varlıkların satılmasını amaçlayan bir iş modeli kapsamında elde tutulmaması durumunda, finansal varlıklar gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülür (IFRS 9: B4.1.5). Finansal varlıklar ticari alım satıma konu olmak için elde tutuluyor ise gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülür (Ernst&Young Global 2015, 9).

4. FİNANSAL VARLIKLARIN SÖZLEŞMEYE BAĞLI NAKİT AKIŞLARININ ÖZELLİKLERİ

Bir finansal varlığın, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini amaçlayan bir iş modeli ya da sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini ve finansal varlıkların satılmasını amaçlayan bir iş modeli kapsamında elde tutulması durumunda; finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özelliklerinin de dikkate alması gerekir. Bunu değerlendirmek için; finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerini içerip içermediğinin test edilmesi zorunludur (IFRS 9: B4.1.7). Bu teste sadece anapara ve anaparaya ilişkin faiz ödemeleri testi (solely payments of principal and interest test) adı verilmektedir.

Sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerini içeren sözleşmeye bağlı nakit akışları temel bir borç verme anlaşmasıyla tutarlılık göstermektedir. Anapara; finansal varlığın ilk defa finansal tablolara alınması sırasındaki gerçeğe uygun değeridir. Bu değer, anapara geri ödemeli finansal varlıkların vadeleri boyunca değişebilir (IFRS 9: B4.1.7B). Standarttaki bu değerlendirme, işletmenin yatırım yaptığı tutarın (yatırım bakiyesini) dikkate alındığını göstermektedir (Ernst&Young Global 2015, 8). Yatırım bakiyesinin nasıl dikkate alındığı Örnek 3 üzerinde gösterilmiştir.

Örnek 3: (Ernst&Young Global 2015, s. 8'den uyarlanmıştır).

Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi, 02.01.2017 tarihinde 100.000.000,00 TL nominal değerli hazine bonosunu 99.000.000,00 TL bedelle iskontolu olarak ihraç etmiştir. İhraçtan sonra piyasa faiz oranları yükselmiştir. 06.01.2017 tarihinde NVL Yatırım A.Ş. belirtilen hazine bonosunu 98.000.000,00 TL'ye satın almıştır. NVL Yatırım A.Ş açısından bakıldığında anapara (yatırım) tutarı 98.000.000,00 TL'dir. Bu durum, IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardının finansal

varlığın nominal değerini veya ihraç bedelini değil, yatırım yapılan tutarı (98.000.000,00 TL) dikkate aldığını göstermektedir.

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardında faizin tanımı yapılmamış olmakla birlikte, temel bir borç verme anlaşmasında faizin aşağıdaki unsurları taşıyabileceği belirtilmiştir (IFRS 9: B4.1.7A):

- Paranın zaman değeri
- Kredi riski
- Finansal varlığın elde tutulma/işletme maliyeti
- Likidite
- Kar marjı

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardında, olağanüstü ekonomik koşullarda faizin negatif de olabileceğini kabul etmektedir (IFRS 9: B4.1.7A). Faizin, paranın zaman değeri ve kredi riski unsurlarını mutlaka taşıması gerekmektedir. IFRS 9 Finansal Araçlar standardı, bu iki unsuru aynı anda taşımayan ödemeleri faiz olarak kabul etmemekte ve sadece anapara ve anaparaya ilişkin faiz ödemelerinin testi geçemeyeceğini kabul etmektedir.

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardı, faiz oranının kaldırısız bir enflasyon endeksine bağlanmış olması, faiz oranını reel faiz oranına dönüştürdüğü ve alınan faizin (tutarın) paranın zaman değerinin karşılığı olduğunu kabul etmektedir. Bundan dolayı, ödenen tutarın sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçtiğini varsaymaktadır. Ancak, faiz ödemeleri borç verenin performansı ya da özkaynak endeksi gibi başka bir değışkene endekslenmiş olması halinde; paranın zaman değeri unsurunu karşılamamakta ve bu durumda ödeme sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçememektedir.

Finansal aracın ömrü boyunca ödenen faiz, kar marjının yanı sıra, paranın zaman değeri, finansal araçla ilgili kredi riski ile diğer temel borç verme risklerinin ve maliyetlerinin bedelini yansıttığı ve sözleşmeye bağlı nakit akışları sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerini ihtiva ettiği sürece; finansal aracın vadesi boyunca dönemsel olarak LIBOR faiz oranının yeniden belirlenmesi tek başına finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçmesine engel olmaz (IFRS 9: B4.1.13). Ancak; ihraççının her üç ayda bir, yeniden aylık faiz oranı ödemeyi seçebilmesi durumunda, faiz oranı, finansal varlığın vadesiyle uygun olmayan bir sıklıkla yeniden belirlenmekte ve bu durum paranın zaman değeri unsurunu değıştirmektedir. Bu

durumda; finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçmesine engel teşkil etmektedir. (IFRS 9: B4.1.13).

Örnek 4:

A bankası, NVL Yatırım A.Ş.'ye 5 yıl vadeli, ilk bir yılı anapara geri ödemesiz ve kalan 4 yıl boyunca eşit anapara geri ödemeli bir kredi kullandırmıştır. A Bankasının finansal varlığı olan bu kredi, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerini içerdiğinden, kredinin vadesi boyunca her üç ayda bir, üç aylık LIBOR faiz oranının uygulanması, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçmesini sağlamaktadır (IFRS 9: BC4.178). Ancak, her üç ayda bir, aylık veya haftalık LIBOR faiz oranının belirlenmesi halinde, faiz oranı, finansal varlığın vadesiyle uygun olmayan bir sıklıkla yeniden belirlendiğinden, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçmesi mümkün değildir.

Bazı ihraççı işletmeler, birden fazla finansal aracı bir havuz oluşturarak ve havuzu kredi risklerine göre dilimlere ayırarak, havuzdan yapılacak ödemeleri önceliklendirebilirler. Bu tür durumlarda, herhangi bir dilimde yer alan finansal varlık hamillerinin anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri üzerinde haklarının bulunması için, ihraççının sağladığı nakit akışlarının daha yüksek bir risk diliminde yer alan hamillerinin taleplerini karşılamaya yetecek düzeyde olması ve finansal varlıklara dayanak oluşturan finansal araç havuzunun, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri içeren sözleşmeye bağlı nakit akışlarına sahip bir veya birden fazla finansal aracı içermesi halinde, finansal araç havuzuna dayanarak çıkarılan finansal araç sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçebilir (IFRS 9: B4.1.20-26).

Sonuç olarak, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçmek için, nakit akışlarının temel borç verme sözleşmesinde bulunması gereken anapara geri ödemeleri ve önceden belirlenebilen faiz unsurunu taşıması gerekir. Sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçen finansal varlıklar, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıklar veya gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar olarak sınıflandırmak için taşımaları gereken “ finansal varlığa ilişkin sözleşme şartlarının, belli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklanan faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması” (IFRS 9: 4.1.2/b; IFRS 9: 4.1.2A/b) kriterini karşıladığı kabul edilmektedir.

5. IFRS 9 FİNANSAL ARAÇLAR STANDARDINA GÖRE FİNANSAL VARLIKLARIN SINIFLANDIRILMASI

Finansal varlıkların nasıl sınıflandırılacağı ve ölçüleceği konusunda değişik görüşler bulunmaktadır (Kieso, Weygandt ve Warfield 2011, 883). Bu görüşlerden bir tanesi, tüm finansal varlıkların sadece gerçeğe uygun değer ile ölçülmesi gerektiği şeklindedir. Bu görüş sahipleri, gerçeğe uygun değer ile ölçülen finansal varlıklardan elde edilecek nakit akışlarına ilişkin bilginin içinde bulunan ekonomik koşulların etkisini yansıtabileceği ve bu finansal bilginin, finansal rapor kullanıcılarının ekonomik kararlar almalarına yardımcı olacağını ileri sürmektedirler (IFRS 9: BC4.3). Diğer bir görüş ise, finansal varlıkların çoğunluğunun alım satım amacıyla portföyde tutulmasından ziyade; vadesine kadar elde tutulmak ve bunlardan nakit akışı elde etmek için edinildiği ve dolayısıyla gelecekte elde edilecek nakit akışlarına ilişkin bilginin maliyet esaslı ölçüm ile daha gerçekçi bir biçimde finansal tablolarda sunulabileceği iddia etmektedir (Kieso, Weygandt ve Warfield 2011, 883) .

IASB, bütün finansal varlıkların gerçeğe uygun değer ile değerlemenin, finansal tabloların geliştirilmesi ve sunulması için en uygun yaklaşım olmayacağına karar vermiştir (IFRS 9: BC4.6). IASB, işletmelerin gerçeğe uygun değer ve itfa edilmiş maliyet ana ölçüm kategorilerini uygulamasını ve standartların da bu şekilde hazırlanmasını kabul etmiştir (IFRS 9: BC4.6).

Yukarıdaki görüşe dayanarak yayımlanan, IFRS 9 Finansal araçlar (2014) standardı, finansal varlıkları, finansal varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özellikleri dikkate alınarak sınıflandırmaktadır. Belirtilen kriterler esas alınarak finansal varlıklar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır (Ramirez 2015, 2; KPMG 2014, 10; IFRS 9: 4.1.1).

- a. İtfa edilmiş maliyet bedeli üzerinde ölçülen finansal varlıklar
- b. Gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar
- c. Gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar

Türkiye’de bağımsız denetime tabi olup, tam set TFRS/IFRS uygulamayan işletmeler için, 29 Temmuz 2017 tarih ve 30138 sayılı Mükerrer Resmi Gazetede, Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) adı ile bir standart yayımlanmıştır. BOBİ FRS’de finansal varlıklar; ticari ve diğer alacaklar, borçlanma araçları, özkaynak

araçlarındaki yatırımlar ve diğer finansal varlıklar şeklide sınıflandırılmakta ve tüm ölçüm farkları kar zarar tablosu ile ilişkilendirilmektedir (BOBİ FRS: 9.7, 9.11, 9.14, 9.20, 9.22). BOBİ FRS’de, IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardının gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlık sınıflandırması ve buna ilişkin değer değişiminin diğer kapsamlı gelirle ilişkilendirmesi durumu bulunmamaktadır (Ataman ve Cavlak 2017, 160).

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardının sınıflandırmasına ilişkin detaylı bilgiler aşağıda bulunmaktadır.

5.1. İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar

İtfa edilmiş maliyet bedeli, finansal varlığın ilk defa finansal tablolara alındığı tutardan, anapara geri ödemeleri düşüldükten sonra, bu tutara ilk defa finansal tablolara alındığındaki tutar ile vadesindeki tutar arasındaki fark üzerinden etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan toplam itfa tutarı eklenerek veya düşülerek bulunan tutardır (IFRS 9: Appendix A Defined Terms).

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardına göre, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinde ölçülen finansal varlıklar, aşağıda a ve b şıklarında belirtilen her iki kriteri de aynı anda taşıyan finansal varlıklardan (borçlanma araçlarından) oluşmaktadır (IFRS 9: 4.1.2):

- a. Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini amaçlayan bir iş modeli kapsamında elde tutulması,
- b. Finansal varlığa ilişkin sözleşme şartlarının belli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklanan faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması.

Yukarda belirtilen her iki kriteri aynı anda taşımayan finansal varlıklar, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıklar olarak sınıflandırılmaz. Finansal varlığın, kredi değer düşüklüğüne maruz kalmasından dolayı iskontolu olarak edinilmesi, onun itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülmesine engel değildir (IFRS 9: BC4.37-40).

Bir finansal varlığın itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen olarak sınıflandırılması aşağıdaki sonuçları doğurur:

- Finansal varlıkların dönemsel getirileri etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanır (Ramirez 2015, 11; BDO International 2016, 31; IFRS 9: 5.4.1) ve dönemsel getiriler kar zarara yansıtılır.

- Beklenen kredi zararları için karşılık ayırılır (IFRS 9: 5.5.1) ve karşılıklar kar zarara yansıtılır (KPMG 2014, 11).
- Yabancı para üzerinden aktifleştirilen finansal varlıklara ilişkin kur değerlemeleri, kar zarara yansıtılır (KPMG 2014, 11).
- Finansal tablo dışı bırakma durumunda meydana gelen gelir ve giderler, kar zarara yansıtılır (KPMG 2014, 11) .
- Yeniden sınıflandırma halinde, kazanç ve kayıplar kar ve zarara yansıtılır (KPMG 2014, 11)

Aşağıdaki finansal araçlar, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıklar olarak sınıflandırılabilir (BDO International 2016, 10):

- a. Ticari alacaklar,
- b. Temel borç verme özelliklerini taşıyan krediler,
- c. Alım satım amacıyla elde tutulmayan devlet borçlanma araçları,
- d. Standart faiz içeren vadeli mevduatlar.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, sadece borçlanma araçlarının (debt instruments) itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülebileceği anlaşılmaktadır (Kieso, Weygandt ve Warfield 2011, 883). Banka mevduatları ve ticari alacaklar, bunları portföylerinde tutan işletmeler için bir varlık, borçlular ve bankalar açısından ise birer borçlanma aracıdır. Bu çalışmanın 4. Bölümünde açıklanan finansal araç havuzuna dayanılarak çıkarılan finansal araçların itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülebilmesi için temel bir borçlanma sözleşmesinin özelliklerini taşıması ve finansal araç havuzuna dahil edilen finansal araçların da borçlanma araçları olması gerekir.

Uygulama 1: (Ramirez 2015, 14-15; IFRS 2014, 759'dan geliştirilmiştir):

NVL Holding Ticaret A.Ş.; T.C. Hazinesi tarafından 01.01.2017 tarihinde ihraç edilen, 3 yıl vadeli ve yıllık kupon faiz oranı % 10 olan 100.000.000,00 TL'lık nominal bedelli tahvili 97.000.000,00 TL'ye satın almıştır. Aracılık maliyetleri bulunmamaktadır. NVL Holding Ticaret A.Ş. finansal varlığı sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek için edinmiştir. Finansal varlık herhangi bir değer düşüklüğüne maruz kalmamıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıkların dönemsel getirileri etkin faiz metodu kullanılarak hesaplanır ve dönemsel getiriler kar zarara yansıtılır. Bunun için öncelikle etkin faiz oranının bulunması ve daha sonra etkin faiz oranı

kullanılarak dönemsel getirilerin hesaplanması gerekir. Etkin faiz oranı aşağıdaki formül vasıtasıyla hesaplanabilir (Feibel 2015, 123; Ramirez 2015, 12).

$$PV = \frac{C_1}{(1+r_e)} + \frac{C_2}{(1+r_e)^2} + \frac{C_3}{(1+r_e)^3} + \dots + \frac{C_n + FV}{(1+r_e)^n}$$
$$97.000.000 = \frac{10.000.000}{(1+r_e)} + \frac{10.000.000}{(1+r_e)^2} + \frac{10.000.000 + 100.000.000}{(1+r_e)^3}$$

Etkin faiz oranını bulmak için, deneme yanılma metodu, enterpolasyon metodu ve finansal hesap makineleri ile bulunabileceği gibi excel gibi programlarla da bulunabilir. Etkin faiz oranının hesaplanması çalışmamızın kapsamı dışında olduğu için, etkin faiz oranı excel ile %11,23 olarak hesaplanmış ve hesaplamalarda bu oran dikkate alınmıştır.

Tablo 1. Dönem Sonlarında Faiz Hesaplama ve Dağıtım Tablosu

Yıl	Dönem Başındaki İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli (a)	Etkin Faiz Oranı (b)	Faiz Geliri (c)=(a)*(b)	Nakit Tahsilat (d)	Dönem Sonundaki İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli (e)= (a)+(c)-(d)
1	97.000.000,00	0,1123260882	10.895.630,56	10.000.000,00	97.895.630,56
2	97.895.630,56	0,1123260882	10.996.233,23	10.000.000,00	98.891.863,79
3	98.891.863,79	0,1123260882	11.108.136,21	10.000.000,00	100.000.000,00

İşletme, IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardının 5.1.3 paragrafı kapsamındaki ticari alacaklar dışındaki bir finansal varlığı ilk defa finansal tablolara alırken gerçeğe uygun değerinden ölçer. Gerçeğe uygun değer değişimleri kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlık ve yükümlülüklerin ilk ölçümünde, bunların edinimiyle veya ihracıyla doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değere ilave edilir veya gerçeğe uygun değerden düşülür (IFRS 9: 5.1.1; Fındık 2016, 67).

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde finansal varlığın finansal tablolara alım esnasındaki yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olur (Ayçiçek 2011, 66).

01.01.2017		
İTFA EDİLMİŞ MALİYET BEDELİ ÜZERİNDEN ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	97.000.000,00	
102 BANKALAR		97.000.000,00
/		

Dönem sonlarında, etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan faizler, kar veya zararda muhasebeleştirilir (IFRS 9: Ek A; KPMG 2014, 53). Bu durumda dönem sonlarında etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplan faiz gelirleri aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir (Açıçek 2011, 66-67; Ramirez 2015, 14-15).

2018/1
14

31.12.2017	İTFA EDİLMİŞ MALİYET BEDELİ ÜZERİNDEN ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	895.630,56	
	102 BANKALAR	10.000.000,00	
	642 FAİZ GELİRLERİ		10.895.630,56
/			
31.12.2018	İTFA EDİLMİŞ MALİYET BEDELİ ÜZERİNDEN ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	996.233,23	
	102 BANKALAR	10.000.000,00	
	642 FAİZ GELİRLERİ		10.996.233,23
/			
31.12.2019	İTFA EDİLMİŞ MALİYET BEDELİ ÜZERİNDEN ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR	1.108.136,21	
	102 BANKALAR	10.000.000,00	
	642 FAİZ GELİRLERİ		11.108.136,21
/			
31.12.2019	102 BANKALAR	100.000.000,00	
	İTFA EDİLMİŞ MALİYET BEDELİ ÜZERİNDEN ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		100.000.000,00
/			

Yukarıdaki kayıtlardan da görülebileceği gibi, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden sınıflandırılarak kayıtlara alınan finansal varlıkların dönem sonlarındaki ölçümlerinden kaynaklanan değişimlerin finansal tablolar üzerindeki etkisi faiz geliri ile sınırlı olmaktadır.

5.2. Gerçeğe Uygun Değer Değişimi Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar

Bir finansal varlık, aşağıda a ve b şıklarında belirtilen her iki şartı da aynı anda sağlanması durumunda gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülür (IFRS 9: 4.1.2A).

a. Finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsil edilmesini ve finansal varlığın satılmasını amaçlayan bir iş modeli kapsamında elde tutulması.

b. Finansal varlığa ilişkin sözleşme şartlarının belli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklanan faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması.

Bir borçlanma aracının finansal varlık olarak gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak sınıflandırılması halinde aşağıdaki sonuçları doğurur:

- Finansal varlıkların dönemsel getirileri etkin faiz metodu kullanılarak hesaplanır (Ramirez 2015, 11; BDO International 2016, 31; IFRS 9: 5.4.1) ve hesaplanan faiz gelirleri kar zarara yansıtılır (Özerhan ve Aslan 2016, 581).

- Beklenen kredi zararları için karşılık ayrılır (IFRS 9: 5.5.1) ve karşılıklar kar zarara yansıtılır (KPMG 2014, 11).

- Yabancı para üzerinden aktifleştirilen finansal varlıklara ilişkin kur değerlemeleri, kar zarara yansıtılır (Özerhan ve Aslan 2016, 581).

- Diğer kazanç ve kayıplar gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılır (Özerhan ve Aslan 2016, 580-581).

- Finansal tablo dışı bırakma durumunda meydana gelen kazanç ve kayıplar, kar zarara yansıtılır (KPMG 2014, 11).

- Yeniden sınıflandırma halinde, kazanç ve kayıplar kar ve zarara yansıtılır (KPMG 2014, 11)

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardındaki “finansal varlığa ilişkin sözleşme şartlarının, belli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesinden kaynaklanan faiz ödemelerini içeren nakit akışlarına yol açması” (IFRS 9: 4.1.2A) hükmünü, ancak bir finansal varlığın borçlanma aracı olması halinde karşılayabilir ve gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak sınıflandırılıp ölçülebilir. Ancak; standart bazı durumlarda özkaynak aracına yapılan yatırımların da gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülmesine izin vermektedir. Hangi durumlarda, özkaynak aracına yapılan yatırımın gerçeğe

uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçüleceği konusunda standart “İlk defa finansal tablolara almada işletme, ticari amaçla elde tutulmayan veya TFRS 3’ün uygulandığı bir işletme birleşmesinde edinen işletmenin finansal tablolarına aldığı bir şarta bağlı bedel niteliğinde olmayan, bu Standart kapsamındaki bir özkaynak aracına yapılan yatırımın gerçeğe uygun değerindeki sonraki değişikliklerin diğer kapsamlı gelirden sunulması konusunda, geri dönülemeyecek bir tercihte bulunulabilir” (IFRS 9: 5.7.5) hükmünü getirmiştir.

Bir özkaynağa dayalı aracın finansal varlık olarak gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak sınıflandırılması, aşağıdaki sonuçları doğurur:

- Özkaynağa dayalı finansal araçtan elde edilen temettü gelirleri kar veya zarar olarak finansal tablolara yansıtılır (IFRS 9: 5.7.6; KPMG 2014, 11).
- Gerçeğe uygun değerindeki değişimler, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılır (Ramirez 2015, 7).
- Değer düşüklüğüne tabi tutulmaz (Ramirez 2015, 7).
- Hiçbir zaman gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar olarak yeniden sınıflandırılmaz (KPMG 2014, 14),
- Yabancı para üzerinden aktifleştirilen finansal varlıklara ilişkin kur değerlemeleri, kar zarara yansıtılır (KPMG 2014, 14).

Uygulama 2:

Uygulama 1’deki NVL Holding Ticaret A.Ş., satın aldığı finansal varlığı sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek ve finansal varlığın satılması için edinmiştir. Ayrıca; finansal varlığın gerçeğe uygun değerinin 2017 yılı sonunda 95.000.000,00 TL, 2018 yıl sonunda ise 101.000.000,00 TL olduğunu varsayalım.

Çözümü ve muhasebeleştirmeyi kolaylaştırmak için gerçeğe uygun değer değişimlerinin takibi için Tablo 2’den yararlanılabilir.

Tablo 2. Dönem Sonlarındaki Gerçeğe Uygun Değer Değişimi (GUD) Tablosu

Yıl	Dönem Sonu GUD	Bir Önceki GUD	Fark
1	95.000.000,00	97.000.000,00	-2.000.000,00
2	101.000.000,00	95.000.000,00	6.000.000,00
3	100.000.000,00	101.000.000,00	-1.000.000,00

Finansal varlığı portföyünde bulunduran NVL Holding Ticaret A.Ş., finansal varlığın gerçeğe uygun değeri ile itfa edilmiş maliyet bedeli arasındaki değişimi dönem sonlarında takip etmesi gerekir. Bu takibin nasıl yapıldığı Tablo 3'te gösterilmiştir.

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardına göre, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen ve gerçeğe uygun değer değişimi kar zarara yansıtılarak ölçülen ve önemli bir finansman bileşenine sahip olmayan ticari alacaklar dışındaki finansal varlıklar ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülür ve muhasebeleştirilir (Fındık 2016, 67; IFRS 9: 5.1.1). Edinimde itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklar ile gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklarla doğrudan ilişkili işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilir (Fındık 2016, 67). Dönem sonunda, itfa edilmiş maliyet bedeli ile GUD arasındaki fark diğer kapsamlı gelirden muhasebeleştirilir (Ramirez 2015, 15; IFRS 9: 5.7.10). Kar veya zararda muhasebeleştirilecek tutar (faiz geliri) itfa edilmiş maliyet bedelindeki ile aynıdır (IFRS 9: 5.7.11).

Yukarıdaki açıklamalara göre, örneğe ilişkin hesaplamalar ve yevmiye kayıtları aşağıda gösterilmiştir (Ramirez 2015, 15):

Tablo 3. Dönem Sonlarında İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli Bakiyesi İle Gerçeğe Uygun Değer Bakiyesi Arasındaki Fark Tablosu

Yıl	(a)	(b)	(c)=(a)-(b)	(d)	(c)-(d)
	Temiz Gerçeğe Uygun Değer	Dönem Sonundaki İtfa Edilmiş Maliyet Bedeli	GUD Değişimi Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Varlıklar Farkı	Bir Önceki GUD Değişimi Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Varlıklar Farkı	GUD Değişimi Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Varlıklar Farkı Kaydı
1	95.000.000	97.895.630,56	-2.895.630,56	0,00	-2.895.630,56
2	101.000.000	98.891.863,79	2.108.136,21	-2.895.630,56	5.003.766,77
3	100.000.000	100.000.000,00	0,00	2.108.136,21	-2.108.136,21

Finansal varlığın finansal tablolara alım esnasındaki yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

01.01.2017			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		97.000.000,00	
102 BANKALAR			97.000.000,00
/			

Tablo 1’de de görüleceği üzere, 31.12.2017 tarihi itibariyle etkin faiz yöntemi ile hesaplanan finansal varlığa ilişkin tahakkuk edecek yıllık faiz tutarı 10.895.630,56 TL’dir. Toplam 10.895.630,56 TL’lik faizin 10.000.000,00 TL’lik kısmı tahsil edilmiş olup, kalan 895.630,56 TL’lik kısmı ise finansal varlığın defter değerine/maliyet bedeline ilave edilmiştir. Tahakkuk edip tahsil edilemeyen 895.630,56 TL ile birlikte finansal varlığın defter değeri 97.895.630,56 TL’ye ulaşmaktadır. Ancak, dönem sonunda finansal varlığın gerçeğe uygun değeri 95.000.000,00 TL olup, bu tutar üzerinden finansal tablolarda sunulması gerekir. Bundan dolayı, finansal varlığın defter değeri gerçeğe uygun değerine indirgenmesi gerekir. Tablo 3’te de görülebileceği gibi, finansal varlığın defter değeri ile gerçeğe uygun değeri arasındaki fark olan (97.895.630,56 TL – 95.000.000,00 TL) 2.895.630,56 TL olup, gerçeğe uygun değer değişimi olarak diğer kapsamlı gelire yansıtılarak muhasebeleştirilmesi gerekir (Ramirez 2015, 7).

Yukarıda belirtilen açıklamalar göre, 31.12.2017 tarihindeki yevmiye kayıtları iki yöntemle göre yapılabilir. Aşağıda, 31.12.2017 tarihindeki yevmiye kayıtları her iki yöntemle göre yapılmış, 2018 ve 2019 yıllarında yapılması gereken yevmiye kayıtları ile gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklara ilişkin olan Uygulama 3’teki yevmiye kayıtları da ikinci yöntemle göre yapılmıştır.

Birinci yöntemle göre faiz tahakkuk ve tahsili ile ilişkin yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

31.12.2017			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		895.630,56	
102 BANKALAR		10.000.000,00	
642 FAİZ GELİRLERİ			10.895.630,56
/			

Gerçeğe uygun değer değişimine ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

31.12.2017			
5... GUD DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN VARLIKLAR FARKI		2.895.630,56	
	GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		2.895.630,56
/			

İkinci yönteme göre faiz tahakkuk ve tahsili ile gerçeğe uygun değer değişimine ilişkin 31.12.2017 tarihinde yapılması gereken yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

31.12.2017			
5... GUD DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN VARLIKLAR FARKI		2.895.630,56	
102 BANKALAR		10.000.000,00	
	GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		2.000.000,00
	642 FAİZ GELİRLERİ		10.895.630,56
/			

İkinci yönteme göre faiz tahakkuk ve tahsili ile gerçeğe uygun değer değişimine ilişkin 31.12.2018 tarihinde yapılması gereken yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

31.12.2018			
GUD DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN VARLIKLAR		6.000.000,00	
102 BANKALAR		10.000.000,00	
	5 GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR FARKI		5.003.766,77
	642 FAİZ GELİRLERİ		10.996.233,23
/			

İkinci yönteme göre faiz tahakkuk ve tahsili ile gerçeğe uygun değer değişimine ilişkin 31.12.2019 tarihinde yapılması gereken yevmiye kaydı aşağıdaki şekilde olacaktır.

	31.12.2019		
5... GUD DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN VARLIKLAR FARKI		2.108.136,21	
102 BANKALAR		10.000.000,00	
	GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		1.000.000,00
	642 FAİZ GELİRLERİ		11.108.136,21
	/		
	31.12.2019		
102 BANKALAR		100.000.000,00	
	GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		100.000.000,00
	/		

TDHP’de Özkaynaklar içinde gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal araçlar için bir hesap bulunmamaktadır. Onun için, 5... GUD DEĞİŞİMİ DİĞER KAPSAMLI GELİRE YANSITILARAK ÖLÇÜLEN VARLIKLAR FARKI hesabı önerilerek, değişimler bu hesaba alınmıştır. Belirtilen hesap, duruma göre, özkaynağı düzeltici (-) bir hesap olarak da kullanılabilir.

Yukarıdaki kayıtlardan da görülebileceği gibi, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılan finansal varlıkların dönem sonlarındaki ölçümlerinden kaynaklanan değişimlerin finansal tablolar üzerindeki etkisi faiz geliri ve gerçeğe uygun değer değişiminden kaynaklanmaktadır. Gerçeğe uygun değer değişiminin kâr zarar tablosu yerine finansal durum tablosunun özkaynaklar bölümünde muhasebeleştirilmesi nedeniyle kâr zarar tablosu sadece faiz gelirinden etkilenmektedir. Bu sayede, gerçeğe uygun değer değişiminin etkisi sadece finansal durum tablosunda görülebilmektedir.

5.3. Gerçeğe Uygun Değer Değişimi Kar veya Zarara Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar

Bir finansal varlık, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlık olarak veya gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlık olarak

sınıflandırılmadığı sürece, gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülür (IFRS 9: 4.1.4). Ayrıca, bir finansal varlık itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlık veya gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlık olarak sınıflandırılması mümkün olmasına rağmen, varlıklar ve yükümlülüklerin farklı şekilde ölçümünden ve bunlara ilişkin kazanç ve kayıpların farklı şekilde finansal tablolara alınmasından kaynaklanacak bir tutarsızlığı (muhasabe uyumsuzluğu) ortadan kaldırması veya önemli ölçüde azaltması durumunda, bir finansal varlığı geri dönülemez bir şekilde gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırmak mümkündür (IFRS 9: 4.1.5).

Aşağıda belirtilen finansal varlıklar gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılabilir (Ramirez 2015, 6):

- Ticari amaçla (alım satım amacıyla) edinilen finansal varlıklar,
- Finansal varlıktan elde edilecek nakit girişini, sözleşmeye bağlı nakit girişinden ziyade satış yoluyla maksimize edilecek finansal varlıklar,
- Performansı gerçeğe uygun değer ile ölçülen finansal varlıklar,
- Sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemeleri testini geçemeyen finansal varlıklar,
- Nakit akış değişkenliğinden korunma veya yurtdışı operasyonların net yatırımını koruma dışında kalan bütün türev ürünler.

Uygulama 3:

Uygulama 1'deki NVL Holding Ticaret A.Ş. satın aldığı finansal varlığı alım – satım amacıyla portföyünde bulundurmaktadır. Ayrıca; finansal varlığın gerçeğe uygun değerinin 2017 yılı sonunda 95.000.000,00 TL, 2018 yıl sonunda ise 101.000.000,00 TL olduğunu varsayalım.

Gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklara ilişkin hesaplama ile gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklardaki hesaplamalar arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bundan dolayı Uygulama 2'deki hesaplamalar bu örnek için de aynen geçerlidir.

Gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar, gerçeğe uygun değer esasına göre değerlemeye tabi tutulmakta ve değerlendirilme sonucunda oluşan kazanç ya da kayıplar kar/zarar hesapları ile ilişkilendirilmektedir. Alım satım amaçlı finansal

varlıkların, paranın zaman değerinden kaynaklanan ve tahakkuk eden faiz gelirleri ile itfa edilmiş maliyet ile elde etme maliyeti arasındaki fark gelir tablosunda faiz gelirleri olarak, finansal varlıkların gerçeğe uygun değerleri ile itfa edilmiş maliyetleri arasındaki fark ise kar zarar tablosu ile ilişkilendirilmektedir (IFRS 9: 5.7.1).

Yukarıdaki açıklamalar ve Tablo 3'teki hesaplamalar çerçevesinde; gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıklara ilişkin muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır (Demir 2015, 352). Gerçeğe uygun değer değişim tutarları Tablo 3 üzerinde gösterilmiş ve 649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR ve 659 DİĞER GİDER VE ZARARLAR hesaplarında muhasebeleştirilmiştir.

01.01.2017			
GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ KAR VEYA ZARARA YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		97.000.000,00	
102 BANKALAR			97.000.000,00
/			
31.12.2017			
659 DİĞER OLAGAN GİDER VE ZARARLAR		2.895.630,56	
102 BANKALAR		10.000.000,00	
GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAR VEYA ZARARA YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR			2.000.000,00
642 FAİZ GELİRLERİ			10.895.630,56
/			
31.12.2018			
GUD DEĞİŞİMİ KAR VEYA ZARARA YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		6.000.000,00	
102 BANKALAR		10.000.000,00	
649 DİĞER OLAGAN GELİR VE KARLAR			5.003.766,77
642 FAİZ GELİRLERİ			10.996.233,23
/			

31.12.2019			
659 DİĞER OLAGAN GİDER VE ZARARLAR		2.108.136,21	
102 BANKALAR		10.000.000,00	
	GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ DİĞER KAR VEYA ZARARA YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		1.000.000,00
	642 FAİZ GELİRLERİ		11.108.136,21
/			

31.12.2019			
102 BANKALAR		100.000.000,00	
	GERÇEĞE UYGUN DEĞER DEĞİŞİMİ KAR VEYA ZARARA YANSITILARAK ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR		100.000.000,00
/			

Yukarıdaki kayıtlardan da görülebileceği gibi, gerçeğe uygun değer değişimi kâr zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılan finansal varlıkların dönem sonlarındaki ölçümlerinden kaynaklanan değişimlerin finansal tablolar üzerindeki etkisi faiz geliri ve gerçeğe uygun değer değişiminden kaynaklanmaktadır. Her iki etki kar zarar tablosunda muhasebeleştirildiğinden dolayı, gerek kar zarar tablosu gerekse finansal durum tablosu üzerindeki etki derecesi yüksek olabilir.

5.4. Finansal Varlık Sınıflandırılmasının Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisi

Yukarıda belirtilen her bir sınıflandırmanın; faiz geliri, temettü geliri, kur farkı geliri/gideri, değer düşüklüğü ve/veya gerçeğe uygun değer değişimi ile ilgili muhasebeleştirme ilkeleri farklı olmaktadır. İşletmelerin iş modelleri ve sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özelliklerine göre finansal varlıkları sınıflandırmalarının finansal tablolar üzerindeki etkileri de farklı olmaktadır. Bu çalışmada, sabit getirili bir borçlanma aracının değer düşüklüğüne uğramadığı kabul edilerek, işletmenin iş modeline göre sınıflandırılmasının finansal tablolar üzerindeki etkisi de incelenmiştir.

Uygulamalardan da görülebileceği gibi, işletmenin iş modeli finansal varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özelliklerine göre şekillenen finansal varlık sınıflandırılmasının dönem sonlarındaki işletmelerin finansal tabloları üzerindeki etkisi farklı olmaktadır. Uygulama 1, 2 ve

3'teki finansal varlık sınıflandırmalarının finansal tablolar üzerindeki etkileri özet olarak Tablo 4 üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 4. Finansal Varlıkların Farklı Sınıflandırılmasının Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisi

Tarih	İtfa Edilmiş Maliyeti Bedeli Üzerinden Ölçülen Varlıklar	GUDD Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar		GUDD Kar veya Zarara Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar	
	Faiz Geliri	Faiz Geliri	Diğer Kapsamlı Gelir (Özkaynak)	Faiz geliri	Gerçeğe Uygun Değer Kar /Zararı
31.12.2017	10.895.630,56	10.895.630,56	-2.895.630,56	10.895.630,56	-2.895.630,56
31.12.2018	10.996.233,23	10.996.233,23	5.003.766,77	10.996.233,23	5.003.766,77
31.12.2019	11.108.136,21	11.108.136,21	-2.108.136,21	11.108.136,21	-2.108.136,21
Toplam	33.000.000,00	33.000.000,00	0,00	33.000.000,00	0,00

Tarih	İtfa Edilmiş Maliyeti Bedeli Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar Bakiyesi	GUDD Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar Bakiyesi	GUDD Kar veya Zarara Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar Bakiyesi
31.12.2017	97,895,630.56	95,000,000.00	95,000,000.00
31.12.2018	98,891,863.79	101,000,000.00	101,000,000.00
31.12.2019	100,000,000.00	100,000,000.00	100,000,000.00

Tablo 4'ten de görülebileceği gibi, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıklarda, finansal varlığın sözleşmeye bağlı faiz gelirleri ve her dönem sonunda finansal varlığın bakiyesi (değer düşüklüğünün olmadığı varsayımı altında) finansal varlığın edinim tarihinde hesaplanabilmektedir. Buna karşılık, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar ile gerçeğe uygun değer değişimi kar zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıkların dönem sonundaki bakiyesini önceden öngörmek mümkün değildir. İtfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıkların kar zarar tablosu üzerindeki etkisi ile gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıkların kar zarar tablosu üzerindeki etkisi faiz gelirleri ile sınırlı iken, gerçeğe uygun değer değişimi kar zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıkların kar zarar tablosu üzerindeki etkisi faiz geliri ve gerçeğe uygun değer değişimi ile olmaktadır.

6. SONUÇ

Finansal varlıkların sınıflandırılması ve sınıflandırmada kullanılan kriterler IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardı ile yeniden belirlenmiştir. IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardına göre, sınıflandırmada kullanılan temel iki kriter bulunmaktadır. Bunlar; finansal varlıkların yönetimi için işletmenin esas aldığı iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özellikleridir. Bu kriterler, finansal varlıkların sınıflandırılmasını objektif esaslara bağlamıştır. Bu iki kritere göre finansal varlıklar, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen ve gerçeğe uygun değer değişimi kar veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılmaktadır.

IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardındaki kriterlere dayanılarak yapılan sınıflandırma, büyük bir bölümü ile yürürlükten kaldırdığı IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebe ve Ölçme standardına göre yapılan sınıflandırmaya göre daha basit ve anlaşılabilir.

İşletmenin iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının özelliklerine göre sınıflandırılan finansal varlıkların ilk muhasebeleştirilmesi ve dönem sonlarında sunulan finansal tablolar üzerindeki etkileri farklıdır. IFRS 9 Finansal Araçlar (2014) standardına göre, İlk muhasebeleştirilmede, finansal varlıklar, önemli bir finansman unsurunu taşımayan ticari alacaklar hariç, gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülür ve muhasebeleştirilir. Ancak, edinimde itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen finansal varlıklar ile gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklarla doğrudan ilişkili işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilir.

Dönem sonlarında; her üç sınıflandırmaya göre faiz gelirleri değişmemektedir. Ancak, değer düşüklüğünün bulunmadığı varsayımı altında, gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen finansal varlıklar ile gerçeğe uygun değer değişimi kâr zarara yansıtılarak ölçülen finansal varlıkların dönem sonlarındaki bakiyeleri önceden öngörmek mümkün değilken, itfa edilmiş maliyet bedeli üzerinden ölçülen finansal varlıkların dönem sonlarındaki bakiyelerini finansal varlığın edinim tarihinde hesaplamak mümkün bulunmaktadır. Finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler finansal tabloların sınıflandırılmasına göre farklı finansal tablolarda sunulmaktadır. Gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılan finansal varlıkların gerçeğe uygun değer değişimi finansal durum tablosunda; gerçeğe uygun değer

değişimi kâr zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflandırılan finansal varlıkların gerçeğe uygun değer değişimi kar zarar tablosunda sunulmaktadır.

Gerçeğe uygun değer değişimi diğer kapsamlı gelire yansıtılarak sınıflandırılan finansal varlıklar ile gerçeğe uygun değer değişimi kâr zarara yansıtılarak sınıflandırılan finansal varlıkların gerçeğe uygun değer değişimi büyük olduğunda finansal tablolarındaki değişimler de aynı zamanda büyük olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ataman, B. ve H. Cavlak. 2017. “Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) ile Tam Set Türkiye Muhasebe ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (TMS/IFRS) Karşılaştırılması”, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, (3).
- Ayçiçek, F. 2011. “TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (50).
- BDO International. 2016. IFRS IN PRACTICE 2016 IFRS 9 Financial Instruments. https://www.bdo.global/https://www.bdo.global/getattachment/Services/Audit-Accounting/IFRS/IFRS-in-Practice/IFRS9_print.pdf.aspx?lang=en-GB (Erişim Tarihi 19.05.2017)
- Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı, 29 Temmuz 2017 tarih ve 30138 sayılı Mükerrer Resmi Gazete.
- Demir, Ş. 2015. Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları TMS TFRS - VUK Değerleme Yaklaşımı, 3. Baskı, Seçkin Kitabevi, Ankara.
- Ernst&Young Global. 2015. Classification of Financial Instruments Under IFRS 9. Ernst&Young Global. [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Classification_of_financial_instruments_under_IFRS_9./\\$File/Apply-FI-May2015.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Applying_IFRS:_Classification_of_financial_instruments_under_IFRS_9./$File/Apply-FI-May2015.pdf) (Erişim Tarihi: 20.01.2017)
- Fındık, H. 2016. “Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi”, Muhasebe ve Finansman Dergisi (69).
- Feibel, B. J. 2015. Calculating Investment Returns, Editör: F. J. Fabozzi, & S. V. Mann, The Handbook of Fixed Income Securites (s. 107-134). McGraw-Hill, USA.
- IFRS Foundation. 2014. Financial Instruments 2015: A guide through the official text of IFRS 9 and the other financial instruments standars, Volume 1 and Volume 2, IFRS Foundation:London
- IFRS Foundation. 2016. A Guide Through IFRS Standards. Part A and B. IFRS Foundaiton, London.

Kieso, D. E., J. J. Weygandt and T. D. Warfield. 2011. *Intermediate Accounting, Volume 2 (IFRS Edition)*, John Wiley & Sons, USA.

Özerhan, Y. ve Ü. Aslan. 2016. “Şeffaflık İlkesi Açısından Finansal Araçlarda Değer Düşüklüğünün Raporlanmasının Yeni UFRS 9: Finansal Araçlar Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18 (Özel Sayı: 1).

Özerhan, Y. ve S. Yanık. 2010. *IFRS/IAS ile Uyumlu TMS/TFRS Açıklamalı ve Örnek uygulamaları Türkiye Muhasebe Standartları Türkiye Finansal Raporlama Standartları*, TURMOB Yayınları, Ankara.

KPMG. 2014. *First Impressions: IFRS 9 Financial Instruments*. <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2014/09/first-impressions-IFRS9.pdf> (Erişim Tarihi: 19.05.2017)

Ramirez, J. 2015. *Accounting for Derivatives (Second Edition)*. Wiley, West Sussex, UK.